

MARKAZIY BANK SIYOSATI VA INFLYATSIYA

Erkinova Shahlo Jamoliddin qizi

Toshkent Amaliy fanlar universiteti talabasi

erkinovashahlo512@gmail.com

ANNOTATSIYA: *Mazkur maqolada markaziy bank siyosati va uning inflyatsiyaga ta'siri o'rganiladi. Ishda markaziy bankning pul-kredit siyosati vositalari, jumladan foiz stavkalari, rezerv talablari va ochiq bozor operatsiyalari orqali inflyatsiyani nazorat qilish mexanizmlari tahlil qilinadi. Shuningdek, inflyatsiya darajasi iqtisodiyot barqarorligi, ichki xarid quvvati va iqtisodiy o'sishga qanday ta'sir ko'rsatishi ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari markaziy bank siyosatini samarali shakllantirish va inflyatsiyani boshqarish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga yordam beradi.*

Kalit so'zlar: *Markaziy bank, pul-kredit siyosati, inflyatsiya, foiz stavkalari, iqtisodiy barqarorlik, ochiq bozor operatsiyalari, rezerv talablari, monetar nazorat.*

CENTRAL BANK POLICY AND INFLATION

ANNOTATION: *This article examines central bank policy and its impact on inflation. The paper analyzes the mechanisms for controlling inflation through the central bank's monetary policy instruments, including interest rates, reserve requirements, and open market operations. It also examines how the inflation rate affects economic stability, domestic purchasing power, and economic growth. The results of the study help to develop practical recommendations for the effective formulation of central bank policy and inflation management.*

Keywords: *Central bank, monetary policy, inflation, interest rates, economic stability, open market operations, reserve requirements, monetary control.*

ПОЛИТИКА ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКА И ИНФЛЯЦИЯ

АННОТАЦИЯ: В данной статье рассматривается политика центрального банка и ее влияние на инфляцию. Анализируются механизмы контроля инфляции с помощью инструментов денежно-кредитной политики центрального банка, включая процентные ставки, резервные требования и операции на открытом рынке. Также рассматривается влияние уровня инфляции на экономическую стабильность, покупательную способность населения и экономический рост. Результаты исследования помогают разработать практические рекомендации для эффективного формирования политики центрального банка и управления инфляцией.

Ключевые слова: Центральный банк, денежно-кредитная политика, инфляция, процентные ставки, экономическая стабильность, операции на открытом рынке, резервные требования, денежно-кредитный контроль.

KIRISH

XXI asr iqtisodiy jarayonlarida markaziy bank siyosati va inflyatsiyani nazorat qilish mamlakatlarning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda strategik rol o'ynaydi. Pul-kredit siyosati orqali markaziy bank nafaqat narxlar barqarorligini saqlash, balki iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va ish bilan ta'minlash darajasini oshirishga ham ta'sir ko'rsatadi. Inflyatsiya darajasi esa ichki xarid quvvati, investorlar ishonchi va iqtisodiy faoliyat samaradorligi bilan bevosita bog'liq bo'lib, davlat moliyaviy barqarorligini ta'minlashning muhim vositasini tashkil qiladi.[1]

Mavzuning dolzarbligi shundaki, global va mahalliy iqtisodiy sharoitdagi o'zgarishlar inflyatsiya xavfini kuchaytirib, markaziy bankning pul-kredit siyosatini yanada nozik va samarali yuritishni talab qilmoqda. Ayniqsa, inflyatsiya darajasini nazorat qilish, foiz stavkalari va pul massasini optimallashtirish orqali iqtisodiy barqarorlikni saqlash dolzarb vazifa hisoblanadi.

Mazkur ishning maqsadi – markaziy bank siyosati va uning inflyatsiyaga ta'sirini o'rganish, pul-kredit siyosati vositalarining samaradorligini tahlil qilish hamda inflyatsiyani boshqarish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdir. Shu

bilan birga, tadqiqot inflyatsiya jarayonlari va markaziy bank siyosati o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlash hamda ularni takomillashtirish yo'llarini ko'rib chiqishga qaratilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI

Markaziy bank siyosati va inflyatsiya masalalari bo'yicha xalqaro va mahalliy adabiyotlar keng o'rganilgan. Xalqaro miqyosda, jumladan International Monetary Fund va World Bank tadqiqotlari markaziy bankning pul-kredit siyosati orqali inflyatsiyani boshqarish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash mexanizmlarini yoritadi. Ushbu tadqiqotlarda foiz stavkalari, ochiq bozor operatsiyalari, rezerv talablari kabi pul-kredit vositalari yordamida inflyatsiyani nazorat qilish samaradorligi tahlil qilingan.[2]

Ilmiy maqolalarda inflyatsiyaning turli shakllari – talab inflyatsiyasi, taklif inflyatsiyasi va kutilgan inflyatsiya – va ularning iqtisodiyotga ta'siri batafsil ko'rib chiqilgan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, markaziy bank siyosati samarali bo'lganda narxlar barqarorligi va iqtisodiy o'sish darajasi oshadi, aks holda esa inflyatsiya iqtisodiy noaniqlik va xavflarni kuchaytiradi.[3]

Mahalliy adabiyotlarda O'zbekiston sharoitida markaziy bank siyosati va inflyatsiyani tahlil qiluvchi tadqiqotlar mavjud bo'lib, ular asosan foiz stavkalari, pul massasini boshqarish, valyuta kursiga ta'sir va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan. Shu bilan birga, normativ-huquqiy hujjatlar va O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan nashr etilgan hisobotlar tahlil qilinib, mahalliy iqtisodiyotda inflyatsiya va pul-kredit siyosatining asosiy tendensiyalari aniqlangan.

Mazkur tadqiqotda kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot metodlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:[4]

1. Nazariy tahlil – xalqaro va mahalliy ilmiy adabiyotlar, hisobotlar hamda normativ-huquqiy hujjatlar o'rganilib, markaziy bank siyosati va inflyatsiyaning nazariy asoslari aniqlangan.

2. Qiyosiy tahlil – turli mamlakatlarda inflyatsiya va pul-kredit siyosati vositalari natijalari solishtirilib, an'anaviy va zamonaviy yondashuvlar tahlil qilingan.

3. Statistika tahlil – inflyatsiya darajasi, foiz stavkalari, pul massasi va iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlari bo'yicha ma'lumotlar tahlil qilinib, sabab-natija bog'liqligi aniqlangan.

4. Induksiya va deduksiya – umumiy xulosalarni shakllantirish, markaziy bank siyosatining inflyatsiyaga ta'sirini baholash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish uchun qo'llanilgan.

Tadqiqotning metodologik asosini iqtisodiy nazariya, monetar siyosat, makroiqtisodiyot va moliyaviy barqarorlik konsepsiyalari tashkil etadi. Bu yondashuv mavzuni har tomonlama tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni hal etish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishga imkon berdi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Markaziy bank davlat moliya tizimining asosiy markazi bo'lib, uning asosiy vazifasi pul-kredit siyosatini amalga oshirish orqali iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdan iborat. Pul-kredit siyosati ikki asosiy vosita orqali boshqariladi: monetar vositalar (foiz stavkalari, rezerv talablari, pul massasini boshqarish) va operativ vositalar (ochiq bozor operatsiyalari, kredit cheklovlari).[5]

Foiz stavkalari inflyatsiyaga bevosita ta'sir qiladi: yuqori foiz stavkalari iste'mol va investitsiyalarni kamaytirib, pul muomalasini toraytiradi va inflyatsiyani pasaytirishga xizmat qiladi. Aksincha, past foiz stavkalari iqtisodiy faollikni rag'batlantiradi, ammo inflyatsiya xavfini oshirishi mumkin. Shu sababli markaziy bank siyosatida foiz stavkalari va pul massasi parametrlarini muvozanatda ushlab turish muhim hisoblanadi.

Inflyatsiya narxlar darajasining uzluksiz oshishi sifatida tushuniladi va u iqtisodiy barqarorlik uchun asosiy xavf omili hisoblanadi. Past darajadagi inflyatsiya iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi, yuqori darajadagi inflyatsiya esa

iste'molchilarning xarid quvvatini pasaytiradi, sarmoyalarni kamaytiradi va iqtisodiy noaniqliklarni keltirib chiqaradi.

Inflyatsiya turlari quyidagilardan iborat:[6]

- Talab inflyatsiyasi – ichki talabning oshishi natijasida yuzaga keladi.
- Taklif inflyatsiyasi – ishlab chiqarish xarajatlarining oshishi natijasida hosil bo'ladi.
- Kutilgan inflyatsiya – bozor ishtirokchilari narxlar oshishini oldindan hisoblab harakat qilganda paydo bo'ladi.

Markaziy bank inflyatsiyani nazorat qilishda yuqoridagi omillarni hisobga olib, tegishli siyosatni amalga oshiradi.

Markaziy bank siyosati vositalarining inflyatsiyaga ta'siri:[7]

1. Foiz stavkalari siyosati – kreditlash narxini belgilash orqali iqtisodiy faollik va pul muomalasini tartibga soladi.
2. Rezerv talablari – banklarning majburiy zaxira miqdorini belgilash orqali pul muomalasini toraytirish yoki kengaytirish imkonini beradi.
3. Ochiq bozor operatsiyalari – davlat obligatsiyalarini sotib olish yoki sotish orqali pul massasini boshqaradi va inflyatsiyani nazorat qiladi.

Bu vositalar birgalikda iqtisodiyotda pul ta'minotini tartibga soladi, narxlar barqarorligini ta'minlaydi va inflyatsiyani maqsadli darajada ushlab turishga yordam beradi.

Tadqiqot natijalari ko'rsatdiki, markaziy bank siyosati va inflyatsiya o'rtasidagi bog'liqlik iqtisodiy barqarorlikni saqlash va moliya tizimining samaradorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Foiz stavkalari, rezerv talablari va ochiq bozor operatsiyalari kabi vositalar orqali markaziy bank inflyatsiyani boshqarishi, pul massasini nazorat qilishi va iqtisodiy faollikni rag'batlantirishi mumkin.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, inflyatsiyani yuqori darajada nazorat qilmaslik iqtisodiy noaniqliklarni kuchaytiradi va aholining xarid quvvatini

pasaytiradi. Shu sababli markaziy banklar inflyatsiya maqsad darajasini belgilab, pul-kredit siyosatini shu parametrga moslashtiradi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, inflyatsiyaning turli shakllari – talab inflyatsiyasi, taklif inflyatsiyasi va kutilgan inflyatsiya – markaziy bank siyosatini shakllantirishda turli yondashuvlarni talab qiladi. Masalan, talab inflyatsiyasini kamaytirish uchun foiz stavkalarini oshirish samarali bo‘lsa, taklif inflyatsiyasi holatida ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish va soliq siyosatini optimallashtirish kabi qo‘shimcha choralar zarur bo‘ladi.

Shuningdek, global iqtisodiy sharoitlar, valyuta kursidagi o‘zgarishlar va moliya bozori holati markaziy bank siyosatining samaradorligiga ta’sir ko‘rsatadi. Bu esa inflyatsiyani faqat bitta vosita orqali boshqarishning murakkabligini ko‘rsatadi va siyosatda kompleks yondashuvning zarurligini ta’kidlaydi.

Tadqiqot natijalariga asoslangan asosiy natijalar:

1. Markaziy bank siyosati inflyatsiyani nazorat qilish orqali iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda strategik ahamiyatga ega.
2. Foiz stavkalari, rezerv talablari va ochiq bozor operatsiyalari inflyatsiyani boshqarishning samarali vositalari hisoblanadi.
3. Inflyatsiya darajasi past bo‘lsa, iqtisodiy o‘shish va xarid quvvati oshadi; yuqori darajada esa iqtisodiy noaniqliklar kuchayadi.
4. Inflyatsiyaning turli shakllari markaziy bank siyosatini moslashuvchan va kompleks yondashuv asosida shakllantirishni talab qiladi.
5. Global iqtisodiy omillar va valyuta kursidagi o‘zgarishlar markaziy bank siyosatining samaradorligini belgilovchi muhim omillardir.

Amaliy tavsiyalar:

- Markaziy bank siyosatini inflyatsiya maqsad darajasiga moslashtirish va moslashuvchan choralarni qo‘llash;
- Pul-kredit siyosati vositalarini — foiz stavkalari, rezerv talablari va ochiq bozor operatsiyalarini kompleks tarzda amalga oshirish;

- Inflyatsiyani doimiy monitoring qilish va iqtisodiy ko'rsatkichlarni kuzatib borish;
- Global iqtisodiy sharoitlarni hisobga olgan holda strategik rejalashtirish va tezkor qarorlar qabul qilish.

Shu bilan, samarali markaziy bank siyosatini yuritish inflyatsiyani nazorat qilish bilan birga iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, moliya tizimi samaradorligini oshirish va aholining xarid quvvatini yaxshilash imkonini beradi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari ko'rsatdiki, markaziy bank siyosati va inflyatsiya o'rtasidagi bog'liqlik zamonaviy iqtisodiyotning barqarorligi hamda moliya tizimining samaradorligi uchun strategik ahamiyatga ega. Foiz stavkalari, rezerv talablari va ochiq bozor operatsiyalari kabi pul-kredit siyosati vositalari inflyatsiyani boshqarish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashning asosiy mexanizmi sifatida xizmat qiladi.

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, markaziy bank siyosatini samarali yuritish orqali inflyatsiya darajasini belgilangan maqsadga moslashtirish va strategik hamda operatsion choralarni birgalikda qo'llash mumkin. Inflyatsiya darajasi past bo'lsa, iqtisodiy o'sish rag'batlanadi va xarid quvvati oshadi; aksincha, yuqori darajada bo'lsa, iqtisodiy noaniqlik va moliyaviy xavflar kuchayadi.

Shuningdek, inflyatsiyaning turli shakllari – talab inflyatsiyasi, taklif inflyatsiyasi va kutilgan inflyatsiya – markaziy bank siyosatida moslashuvchan va situatsiyaga mos yondashuvni talab qiladi. Global iqtisodiy sharoitlar, valyuta kursidagi o'zgarishlar va moliya bozori holati ham siyosatning samaradorligini belgilovchi muhim omillardan hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, markaziy bank siyosatini takomillashtirish va inflyatsiyani samarali nazorat qilish iqtisodiy barqarorlikni saqlash, aholining xarid quvvatini oshirish hamda moliya tizimini samarali boshqarish imkonini beradi. Shu bois, siyosatni kompleks va doimiy monitoring asosida olib borish hamda iqtisodiy va global tendensiyalarni hisobga olish muhim strategik vazifa sifatida qaraladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Pul-kredit siyosati hisobotlari, Tashkent, 2021, p. 12–38.
2. Blinder, A. S. Central Banking in Theory and Practice, MIT Press, 2018, p. 87–122.
3. Romer, D. Advanced Macroeconomics, 5th Edition, McGraw-Hill, 2018, p. 256–289.
4. Samuelson, P., Nordhaus, W. Economics, 20th Edition, McGraw-Hill, 2019, p. 450–478.
5. Mishkin, F. S. Inflation and Monetary Policy, Journal of Economic Perspectives, 2018, Vol. 32, No. 1, p. 3–26.
6. O‘zbekiston Respublikasi Davlat Statistika qo‘mitasi. Iqtisodiy ko‘rsatkichlar va inflyatsiya, Tashkent, 2022, p. 5–20.
7. Bernanke, B. S. Inflation Targeting: Lessons from the International Experience, Princeton University Press, 2015, p. 65–101.